

mislika treba, ne zadostuje slepa mašina sama, in kjer je umetnosti treba, mašina ne zmore.

Moč vode, sape in pare ni nadomestila roke, ampak roko je le olajšala teškega dela in slepega hlapčanskega dela, da se je človek znebil teh težav in da svoj um more obračati na delo, kjer je prevdarka, kjer je umetnosti treba. (Kon. prih.)

Sporočilo

o IX. seji Matičinega odbora

19. decembra 1867.

Prišel je sejo dr. Vončina z veselim naznanilom, da je Matica od poslednje seje pridobila nekaj v nprstvenem, nekaj v denarstvenem oziru, ker so jej pristopili svetli knezoškof Jernej Vidmar, in ker jej je volil petino svojega premoženja ranjki blagi profesor Debeljak, katero bode pri sodnji zastopal tajnik g. profesor Lésar. Ime Debeljakovo ostane slavno v letnikih naše Matice med prvimi dobrotniki, in počastimo tudi mi vstavši njegov spomin (kar se tudi zgodi)!

Na to se potrди zapisnik VIII. odborove seje, in tajnik g. Lésar je poročal o važnejših stvaréh tako-le:

Število matičinih udov se je od 8. odborove seje pomnožilo za 36, med kterimi je 5 ustanovnikov (med temi so milost. ljubljanski knezoškof g. Jernej Vidmar Matici podarili 200 gold.) in 29 letnikov. Glavna Matičina knjiga imela bi toraj kazati številko 1312, a zadnja številka jej je ravno 1300. Ta razložek izhaja od tod, ker nam je vneti poverjenik g. Dominik Čolnik letnino 12 udov poslal brez imen, ktera nam naznani pozneje.

Najvažnejši dopis, ki je došel Matici, je gotovo ta, v kterem jej gosp. dr. Jernej Zupanec, c. kr. biležnik kot sodnijski komisar, 30. nov. 1867. l. naznanja, da je ranjki gimn. profesor Matija Debeljak v Trstu umrl 18. oktobra 1867. leta ter v svoji oporoki, pisani 24. decembra 1866 in 15. junija 1867. leta, razglašeni 24. oktobra 1867. leta naši Matici po odbitih darovih petino svojega premoženja zapustil proti temu, da Matica svoje knjige vsako leto pošlje njegovi rojstni hiši št. 2 na Visokem v Poljanski fari. To premoženje je večidel v laških državnih pismih, in znaša 70.618 gld., ako ta dadé toliko, na kolikor se glasé. — Bog plati rodoljubnemu velikodušnemu dobrotniku, ter mu obudi mnogo posnemalcev! Vsled tega naznanila se je Matica 2. decembra 1867. l. pri dotični sodnji oglasila za pogojnega dediča omenjene petine, sodnija pa je že 3. decembra 1867. l. št. 24.015 odgovorila, da potrdi in Matici prispozna dedovalno to pravico. Za daljno obravnavanje te dedičine je prvi podpredsednik gosp. dr. Leon Vončina 2. dec. 1867. l. pooblastil poročajočega tajnika in odbornika, kateri po dovršeni obravnavi vse naznani slavnemu odboru.

Družba „the Smithsonian Justitution“ v Washington-u je poslala z listom od 29. dec. 1866 svoje knjige isto leto izdane. Prejela je je Matica 10. oktobra t. l., ter imenovani družbi poslala svoje knjige, dozda na svetlo dane. Prepričan sem, da slavni odbor potrdi to ravnanje. — (Odobri se.)

Prejeli smo začetek rokopisa Hafnerjevega o slovenski stenografiji; tajnik ga je v presojevanje dal hitropiscu g. Stempiharju. Naj slavni odbor vdobri tudi to ravnanje. — (Odobri se.)

Presojevalci Žepičeve „latinske čitanke“ so dovršili svoj posel. — O P. Ladislavovi „latinski slovnici“ sem danes prejel pismo, v kterem g. prof. Macun naznanja, da jo pregleda o božičnih praznikih. Tako pride poročilo o teh dveh rokopisih še le v prihodnji seji na vrsto.

Gosp. dr. Josip Vošnjak naznanja, da se „slovenski Štajar“ pridno spisuje, da pa rokopis ne bode gotov do novega leta, vendar pa misli, da se bode vsaj prva polovica te knjige lahko natiskala v prihodnjem letu. „Radi — tako dalje piše g. dr. Vošnjak — bi mi dodali zemljevid „Slovenskega Štajarja“, izdelanega po vélikem general-stabnem zemljevidu, pa stroški bi morda bili preveliki za Matico, kajti tak zemljevid bi, kakor sem pozvedel, stal na 700—800 gld. Kaj misli Matičin odbor? Če je v stanu, dovoljiti te stroške, lotimo se tega dela.“ Naj slavni odbor danes izreče svojo misel o tem vprašanji. — (Odbor ne odobri tega nasveta.)

Odsek za izdavanje knjig, voljen v 8. odborovi seji, je sestavil imenik onih knjig, ktere priporoča odboru slovenske Matice. Ta imenik je v „Novicah“ razglasil s prošnjo, da blagovolijo do novega leta 1868 oglasiti se pisatelji, ki bi spisati hoteli katero omenjenih knjig, da odsek to poroča Matičinemu odboru, za knjige pa, za ktere se ne bi dotlej nihče oglasil, da Matica sama si poišče pisateljev. — Naj slavnemu odboru naznanim, za ktere knjige so se doslej oglasili pisatelji.

Za Šafařikove starožitnosti oglasili so se štirje, namreč visokoč. profesor P. Ladislav, g. Josip Stare, gimn. suplent v Oseku, g. Franjo Marn, učiteljski pripravnik, in Jan. Vesel, duhovnik; — za filozofijsko propedeutiko, kakoršno je spisal Zimmermann, le nekoliko okrajšano s pomočjo česke, poljske, hrvaške in talijanske g. Mat. Cigale; — za slovensko hrvaško-srbsko slovnico: g. prof. Ivan Macun; za „slovenskega Zidarja“ g. Fr. Tomšič, pristav na ljubljanski viši realki, ki je že dovršil vse skušnje za realkino učiteljstvo, in Franjo Vodopivec, učitelj na reški realki; za sodelavca pri „naučnem slovníku“ za medicinske članke ponudil se je g. dr. Jos. Vošnjak.

Vrh tega pa so došli še predlogi, ki dopolnujejo odsekov nasvet, namreč: Visokočest. g. P. Ladislav nasvetuje, da se Šafařikovim starožitnostim dodadé tudi IV. bukve Herodotove, na ktere se Šafařik čestokrat sklicuje in je presojuje, in izdá staroslovensko berilo za šole. — Za obé knjigi se omenjeni slavni profesor ponuja Matici. — Gosp. odbornik M. Majar nasvetuje to-le: „Ako bi bilo slavnej družbi všeč, bi jaz spisal, da bi naša Matica na svetlo izdala, knjigo zabavno-podučno, v kateri bi bile pripovedke resnične, to je, ktere so se večji del resnično prigodile; izvirno so spisane v ruščini, in v knjigi, kakor jaz menim, bi na jednej strani se tiskala po ruski, na drugoj pa slovenski pripovedka.“ — Gosp. Matej Cigale predlaga, naj se namesto „starožitnosti“ izdade slovenska literatura ali vsaj bibliografija. — Gosp. B. Raić želí, da bi Matica izdala: Popis vseh zelišč rastočih na Slovenskem in navod, kako je ravnati z berilom, da je poduk poraben ter prebirajočim učencem koristen. — Gosp. A. Janežič nasvetuje: a) izdavo najlepših narodnih pesem in pripovedek slovenskih; b) izdavo zbranih del naših najboljših sedanjih pesnikov: Cegnarja, Levstika in Vilharja; c) kakov krasen roman; d) Schödlerjevo knjigo „Buch der Natur.“ — Gosp. odbornik dr. Ulaga predlaga: Naj se izdá Jirsikova poljudna dogmatika katiška, in za-njo razpiše poštena nagrada.

(Konec prihodnjič.)

Slovstvene stvari.

Slovníške drobtine.

Spisal Cigale.

Spominjam se, da smo se čudili svoje dni slovenščini, kako se je od Truberjevih časov sem malo spremenila. Današnji dan ne bi se to več moglo trditi, kajti

Národno-gospodarske stvari.

Delo z rokami nasproti delu z mašinami.

(Konec.)

Mnoga rokodelstva se nikdar ne bojo dala po mašinah opravljati; roka bode v nekterih delih zmiraj ostala orodje, katero vodi človeški um.

Vprašanje je po takem, kako se more rokodelc varovati, da mu mašine ne vzamejo vsega kruha?

Odgovor na to vprašanje je ta, da svoj um in svojo pamet vpreže in da ta dva vodita roko in se tako navadno rokodelstvo loči od umetnosti.

Delavca takega, kateri brez omikane pameti in brez umetalnega duha le samo robotno ali tlačansko kako delo opravljati zna, lahko mašina ob kruh pripravi; takemu pa, čegar roko um in umetalni duh vodi, se ni tega bati. To že velja pri delih v domačem gospodarstvu in pri kmetijstvu: za grobo perilo imamo mašine, fino perilo more le roka perice prati; sejati, mlatiti, škopo rezati se more z mašinami; drevesa cepiti, sadje obirati, grozdje trgati itd., to more le roka.

Še bolj pa velja to od obrtnistev. Če tudi imamo izvrstne mašine predilnice, si vendar predice, ki v Indii in Belgii predejo mušelinovo prejo, veliko zaslužijo, in tisoč in tisoč čipkaric (delavek, ktere čipke ali špice delajo) si na Angležkem, Francozkem, v Belgii in Švajci še dober kos kruha služi, če tudi je mnogo izvrstnih mašin čipkarnic v teh deželah. Veziljam (štikaricam), ki tako rekoč z iglico malajo, se od mašin šivaric nimajo nič bati. Umetnim ključarjem, umetnim mizarjem, rezljarjem itd. ni treba strahu imeti pred mašinami. Kjer koli rokodelstvo prestopi v umetnost, ondi je konec mašinam; takim delom je le umetna človeška roka kos.

Kaj je tedaj dandanes rokodelcem treba, da si v kljub vsem mašinam morejo pošten kos kruha služiti?

Učiti, mikati, izobraževati se jim je treba v vseh tistih vednostih, ktere segajo v njih rokodelstvo: treba je učiti se risanja, pridobiti se dobrega okusa, učiti se mehanike, fizike in kemije in sploh vsega, kar iz tlačanskega delavca in rokodelca naredi umnega rokodelca in mislečega umetnika.

Zato pa je treba šol, kterih nam v Avstrii še zelo manjka, — treba pa je tudi, da rokodelce in gospodarje prešine ta zavest, da se je treba učiti.

Ker so tako dolgo v Avstrii zanemarjene bile učilnice za obrtnijstvo in kmetijstvo, in nismo imeli družih šol kakor šole za nemški abece (od tod ime „nemških šol“) in pripravljajoče šole za pravoslovce, zdraviloslovce in bogoslovce, to je, tako imenovane „latinske šole“, ni čuda, da so naši obrtniki in rokodelci tako zaostali. Pa ravno zato se tudi ni čuditi, da so Francozje v tem, kar se tiče okusnega obrtnijstva, prekosili vse druge narode, kajti oni imajo šole in učilnice za te razdelke človeškega življenja že davno. In da je res tako, pričala je obrtnijska razstava, ki je lani bila v Parizu.

Zato le poduka več in več dobre volje učiti se! — in človeški umetni roki ni se treba bati, da si ne bo mogla kruha služiti.

Konkordat in pa armade.

Konkordatoborci vlečejo na dan, kar le morejo, da bi počrnili konkordat; tako brez poštenja divjajo ti ljudje, da pripisujejo njemu celó stvari, o kterih je čisto nedolžen.

Tako je najdel nemški pražki časnik „Prager Lloyd“, ki ga je dunajski dr. Klunov „Volkswirth“ ra-

dosten ponatisnil, da konkordat je na škodo tudi kmetijstvu in obrtnijstvu, in zakaj neki? Tako-le modrjeta „Lloyd“ in „Volkswirth“: „Gospodstvo konkordatovo samo, katero našemu cesarstvu naklada leto in dan 70 praznikov, je krivo, da je na leto za 700 milijonov gold. na zgubi, ker če ne bi teh praznikov bilo in bi kmetje in rokodelci smeli delati, bi v teh 70 praznikih pridelali in prislužili 700 milijonov gold. Rokodelec v protestantiških (luteranskih) deželah dela celo leto 313 dni očitno pred vsem svetom, o praznikih pa saj nekoliko ur pri zaprtih vratih; Avstrijanec sme le 297 dni delati, vse druge dni pa, če tudi ima dela čez glavo, ne sme, ker policija bi mu delavnico zaprla.“

Tako modrjeta ta dva časnika, ki prav očitno pred svetom kažeta kratko svojo pamet. So li naši prazniki še le od 1855. leta, ko se je konkordat ustanovil? Al ker nista tako nevedna, da tega ne bi vedela, kar vé vsak priprost človek, ki je 20 let star, zato je očitno, da le na konkordat bijeta, mislita pa na katoliško cerkev, ktera praznuje svoje praznike. In kako temno je v glavah teh ljudi, ki v eno mer le kričijo „več svitlobe, več svitlobe“, kaže prav očitno to, da v vsakem kraji je mnogo ljudi in v našem cesarstvu na milijone ljudi, ki bi radi delali, pa še v delavnikih nimajo dela!

Ali ne slišite siromakov, ki prosijo dela, pa ga ne dobijo? Bog daj, da se, kadar delavci stopijo na noge, ne bi maščevali ti ljudje nad norim zasmehovanjem praznikov!

Tem konkordatoborcem nasproti pa poje dunajski časnik „Allg. ill. Zeitsch. für Land- und Forstw.“ vso drugo pesem. Ta časnik pod naslovom „Das stehende Heersystem“ pa v armadah išče velike zgube delavnih moči, ter pravi med drugimi to-le: Število duš v Evropi iznaša 280 milijonov, vojakov pa 3 milijone; ako rečemo, da vsaj polovica izmed njih zmiraj le puške nosi in družega nič ne dela, gré po takem 550 milijonov delavnih dni v zgubo. Grozovita je ta zguba, zato ta časnik naposled vse kaj družega svetuje kakor „Volkswirth“, kateri kriči: „Proč s prazniki, proč s konkordatom“ („Fort mit dem Concordat! sei also auch unsere Losung“); on svetuje: „znižajte stroške, posebno stroške za armado, ne odtegujte pridnih rok kmetijstvu in rokodelstvu, povzdignite pridelke in izdelke; dajte soseskam samostojno gospodarstvo, dajte deželah avtonomijo itd. — in tako stroški državni ne bojo večí memo dohodkov!“

To mislimo, je pošteno rečeno; ta svet sega v djansko življenje; tako je in nič drugače. Liberalizem konkordatoborcev, kateri pezdri vidijo v duhovnih napravah, bruna pa v državnih ne, je piškav oreh, pozlačen od zunaj, kakor so orehi, ki jih Miklavž nosi otrokom!

Družbene stvari.

Sporočilo

o IX. seji Matičinega odbora

19. decembra 1867.

(Konec.)

Gosp. prof. Šolar naznani, da je nenadoma pregledal društveno premoženje po vpisni knjigi in pri blagajniku g. dr. Zupancu in je našel vse v tenkem redu.

Pred razpravo o knjigah pové blagajnik dr. Zupanec, koliko ima sedaj Matica premoženja, in koliko sme dati za knjige prihodnje leto.

Po tem nasvetuje dr. J. Bleiweis, da se najpred do-

ločijo knjige za prihodnje leto, po njegovi misli: a) koledar z letopisom, b) Vodnikove poezije, c) Slovenski Štajar, d) Atlant, in sicer dve oblini ali planigloba, Evropa in Avstrija, in e) Olikani Slovenec. Odbor pritrdi s pristavkom, da se a) Koledar z letopisom izdaja po g. Janežičevem nasvetu s kako podobo, morebiti ranjcega prof. Debeljaka, in ako kdo za njo vé ali jo ima, naj blagovoli naznaniti to Matici. O b) Vodnikovih poezijah se je že govorilo, in prvi del je bil že vredil g. Fr. Levstik, naj se mu brž, kadar ga Matica dobi, izroči še drugi del, da ga pripravi za prihodnje leto. O c) Slov. Štajarju je pisal dr. Vošnjak, da bode mogoče vsaj prvo polovico dati ga to leto, kar odbor sprejame, vendar brez nasvetovanega posebnega zemljevida. Zastran d) Atlanta se dogovori odbor, naj se jame dajati v nepremali obliki, vendar po denarstveni moči ali po premoženji, in prepusti se ta reč knjižnemu odseku proti temu, da mu pristopi in pomaga g. P. Kozler. Zarad e) Olikanega Slovenca pojasni prof. Marn nekatere pomislike, v katerem duhu in v kaki obliki ga je mislil odsek; dr. Pogačar pa nasvetuje, naj se namesti njega izdaja filozofična propedeutika ali dušeslovje, kakoršno hoče spisati g. Cigale, in nam je silo potrebna za više nauke. Dr. Bleiweis omeni, da nam je treba tudi prave toda slovenske olike, in da Matica izdaja zabavno-podučno knjigo bolj za narod. Odbor se zedini v tem, naj se izdaste, ako moč, obé, in naj se prepusti „Olikan Slovenec“ g. J. Veselu, „Psihologija“ pa ali „Dušeslovje“ g. M. Cigaletu.

Dalje pritrdi odbor, da si pridobi Matica pesmi J. Vesela-Koseskega, in da vravná to reč s pesnikom samim g. dr. Bleiweis; da se spravi na svetlo Umetni Zidar, in ker sta se za-nj ponudila dva pisatelja, da si dobi odsek za izdavanje Maticinih knjig od nju osnovo, po kateri ga ta ali uni misli zdelati, in pozneje sporoči to odboru; da se pridobi slovensko-hrvaška-srbska slovnica, toda djanska, z mnogoterimi vzajemnimi zgledi, za bolj podučene Slovence, in ravno tako tudi slovensko-laška, kar se izroči omenjenemu odseku, kateri naj za vsaktero dobi sposobnega pisatelja.

Pri Slovenskem Starinarju pové prof. Marn iz pisma g. Trstenjaka, da ga v sedanjem stanu ne more dovršiti, ter nasvetuje, da se za zdaj pustí zlasti, ako sprejame odbor „Starožitnosti Šafařikove“, v katerih so tudi slovenske. Odbor pritrdi toda le po odpovedi g. pisatelja, kakor opomni dr. Bleiweis.

Pri Starožitnostih slovanskih Šafařikovih, za ktere so se ponudili štirje pisatelji, nasvetuje izmed vnanjih odbornikov g. Cigale, izmed ljubljanskih prof. Šolar, naj se knjiga — pretežka in ostaréla — opusti, dr. Costa pa, ktereга podpirata zlasti dr. Bleiweis in prof. Marn, jo priporoča z ozirom na vzajemno slovansko znanstvo, in naposled obvelja g. Costov predlog, da Matica izdaja „Starožitnosti slovanske na podlagi Šafařikovih po sedanjem stanu slovanske znanosti“ nasprot prof. Šolarjevemu, da se izpusti „na podlagi Šafařikovih“, — in knjižni odsek naj skrbi, da se pripravijo za ktere prihodnjih let Matici.

Na vrsto pridejo zdaj nasveti vnanjih odbornikov, in dr. Costa želi, naj se obravnavajo le tisti, ki jih podpira kateri vpričnih odbornikov. Pri glasovanju pade P. Ladislavov a), ker se bode spisovatelj „Slovanskih Starožitnosti“ tako oziral na IV. Herodotove bukve, in b), ker je že Miklosich dal nekaj v „Berilu za VIII. gimnazijalni razred“, nekaj pa v staroslovnski krestomatiji že dvakrat natisnjeni; ravno tako Majarjev,

ktereга ne podpira nikdo. — O g. Cigaletovem zastran slovenske literature ali vsaj bibliografije pove profesor Marn, da jo spisuje in jo hoče pozneje dati na svetlo. — Predloga g. Raičeva se ne sprejmeta, ker nekaj že imamo, nekaj pa pride v neki prihodnji seji na vrsto. — Izmed g. Janežičevih se ne potrdi a) in c), s katerim naj se po dr. Costovi opombi sklene tudi dr. Kočevarjev predlog št. 6., ker se godí to po časnikih, društvenem letopisu in drugih knjigah, b) ker jih imamo; sprejame pa se d) Schödlerjeva knjiga: „Buch der Natur“, ker jo zlasti priporoča profesor Šolar, in knjižnemu odseku se izroči, da preskrbi, kar je treba. — Dr. Ulagov nasvet priporoča prof. Marn, naj se sprejame, prof. Šolar pa nasvetuje, naj Matica namesto dogmatike izdaja vse „veronaučne knjige za gornjo gimnazijo“, ki bi bile tudi bolj za olikane; toda po razgovoru, ktereга so se vdeleževali gg. Costa, Šolar, Bleiweis, Jeran in Marn, poslednji nasvet pade, uni pa, da se „sprejame poljudna verna ali dogmatika slovenski obdelana po Jirsikovi“, ki jo imajo že tudi Hrvatje, obvelja, predlog vendar, naj se že zdaj vvrstí prej omenjenim knjigam, katerih Matica želi, ostane v manjini.

Na to bere dr. Costa nasvet zastran naučnega slovarja, ki ga je odsek bil sprejel. Ker je ta nasvet silo važen, omeni prof. Marn, naj se vsa osnova natisne v „Novicah“ in naj bode razprava o tem v prihodnji seji, kar odbor soglasno sprejame. (Nasvet dr. Costov je bil natisnjen v zadnjem listu lanskim „Novic.“)

Zastran dr. Ulagovega predloga o spremembi društvenih pravil in o vélikem zboru nasvetuje dr. Costa, da se voli za to odsek, ki naj po sedanjih društveni postavi in po razodetih vošilih dr. Ulaga in družih vravná pravila in poroča o tem v kateri naslednjih sej, in voljeni so bili gg. dr. Toman, Costa, Bleiweis, Zupanec in prof. Šolar.

Naposled nasvetuje še dr. Costa, naj si Matica izvoli za častnega uda slavnega českega prof. g. J. Purkyně, kateri je v kratkem obhajal svoj 80. rojstni dan, in so mu čestitali skor vsi Slovani, kar odbor tem raji stori, ker ima sedaj priliko, dati znamenje svoje hvaležne vzajemnosti tudi česki Matici, ktera je naši poslala tolikanj mnogo cenjenih knjig. Volitev se naj po telegrafu naznani slavnemu starčeku. Slava!

Slovstvene stvari.

Slovniške drobtine.

Spisal Cigale.

(Konec.)

Pa poreče kdo: Ti, kateri pišejo drugače, niso pazno poslušali naroda, kako on govori. Ali kdo bode verjel, da bi rečeno pravilo, ako bi zares bilo v narodnem govoru, ušlo bilo nepokvarjenemu ušesu Dosi-teja Obradovića, Vuk Štefanovića, Daničića itd., da slovenskih in drugih slovanskih pisateljev ne omenim.

Meni zlasti, ki pa nikakor ne branim devati v nekih primerih in padežih rodivnik tudi pred samostavnik, zdi se stanovitno tako pokladanje istega jako posiljeno, evropskemu načinu mišljenja protivno, nena-ravno, da ne rečem nenárodno.* Ne imaje priložnosti, da bi pazil, kako se prav za prav slovenski národ ravná v tej reči, rekel bi jaz vendar to, da je (— če ni nikak tuj vpliv v tem —) utegnulo iz sloven-ske navade, po kateri se pridevniki, torej tudi svojivniki

*) Prim: Ausschuss-Sitzungs-Protokoll, Vorstands-Stellvertreter. Pis.